DOMSTOLENS DOM (Tredje Afdeling)

8. september 2005 *

I sag C-416/02,

angående et traktatbrudssøgsmål i henhold til artikel 226 EF, anlagt den 19. november 2002,

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved G. Valero Jordana, som befuldmægtiget, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøger,

støttet af:

Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirland først ved K. Manji og derpå ved C. White, som befuldmægtigede, bistået af D. Wyatt, QC, og med valgt adresse i Luxembourg,

intervenient,

* Processprog: spansk.

mod

Kongeriget Spanien ved N. Díaz Abad, som befuldmægtiget, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøgt,

har

DOMSTOLEN (Tredje Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, A. Rosas, og dommerne J.-P. Puissochet (refererende dommer), S. von Bahr, U. Lõhmus og A. Ó Caoimh,

generaladvokat: C. Stix-Hackl
justitssekretær: ekspeditionssekretær M.M. Ferreira,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 15. december 2004,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 12. maj 2005,

afsagt følgende

Dom

1 Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber har i sin stævning nedlagt påstand om, at det fastslås, at Kongeriget Spanien har tilsidesat sine forpligtelser ifølge nedennævnte direktiver,

— da det ikke har vedtaget de nødvendige foranstaltninger til at efterkomme sine forpligtelser i henhold til artikel 4, 9 og 13 i Rådets direktiv 75/442/EØF af 15. juli 1975 om affald (EFT L 194, s. 39), som ændret ved Rådets direktiv 91/156/EØF af 18. marts 1991 (EFT L 78, s. 32, herefter »direktiv 75/442«)

— da det ikke har truffet de nødvendige foranstaltninger til at sikre, at affaldet fra svineavlsanlægget i »El Pago de la Media Legua« bortskaffes eller nyttiggøres uden fare for menneskers sundhed eller til skade for miljøet, idet det har ladet anlægget fortsætte driften uden den tilladelse, som kræves i henhold til direktivet, og ikke foretaget den nødvendige regelmæssige kontrol af de omhandlede anlæg

— da der ikke forud for opførelsen eller ændringen af dette projekt er foretaget en vurdering af dets indvirkning på miljøet, hvilket er i strid med kravene i artikel 2

og artikel 4, stk. 2, i Rådets direktiv 85/337/EØF af 27. juni 1985 om vurdering af visse offentlige og private projekters indvirkning på miljøet (EFT L 175, s. 40), i den oprindelige affattelse af disse bestemmelser eller som ændret ved Rådets direktiv 97/11/EF af 3. marts 1997 (EFT L 73, s. 5, herefter »direktiv 85/337«)

— da det ikke har foretaget de nødvendige hydrologiske undersøgelser i det område, som er ramt af forureningen, således som det kræves ifølge artikel 3, litra b), artikel 5, stk. 1, og artikel 7 i Rådets direktiv 80/68/EØF af 17. december 1979 om beskyttelse af grundvandet mod forurening forårsaget af visse farlige stoffer (EFT 1980 L 20, s. 43)

— da det ikke i overensstemmelse med artikel 5, stk. 2, i Rådets direktiv 91/271/EØF af 21. maj 1991 om rensning af byspildevand (EFT L 135, s. 40) har sørget for, at byspildevandet i kommunen Vera renses mere vidtgående end beskrevet i direktivets artikel 4

— da det i strid med artikel 3, stk. 1, 2 og 4, i Rådets direktiv 91/676/EØF af 12. december 1991 om beskyttelse af vand mod forurening forårsaget af nitrater, der stammer fra landbruget (EFT L 375, s. 1), ikke har udpeget Rambla de Mojácar som sårbar zone.

Retsforskrifter

Bestemmelser om affald

Fællesskabsbestemmelser

2 Artikel 1, litra a), første afsnit, i direktiv 75/442 definerer affald som »ethvert stof eller enhver genstand, som henhører under en af kategorierne i bilag I, og som indehaveren skiller sig af med eller agter eller er forpligtet til at skille sig af med«.

3 Ifølge artikel 1, litra a), andet afsnit, er Kommissionen forpligtet til at udarbejde »en liste over affald, som tilhører kategorierne i bilag I«. Kommissionen har i medfør af beslutning 94/3/EF af 20. december 1993 om udarbejdelse af en liste over affald i henhold til artikel 1, litra a), i direktiv 75/442 (EFT 1994 L 5, s. 15) udarbejdet et »europæisk affaldskatalog«, hvori bl.a. er anført »affald fra ikke-forædlende forarbejdning«, herunder »animalsk fæces, urin og gødning (indbefattet tilsmudset halm), flydende affald opsamlet separat og behandlet uden for produktionsstedet«. Det angives i den indledende note til beslutningens bilag, at listen over affald »ikke [er] udtømmende«, og at den omstændighed, »[a]t et materiale er optaget i kataloget, betyder dog ikke, at det optræder som affald i alle sammenhænge«, og at »[e]n given term [kun er] relevant i denne sammenhæng, hvis definitionen på affald er opfyldt«.

4 Artikel 1, litra c), i førnævnte direktiv definerer indehaveren som »producenten af affaldet, eller den fysiske eller juridiske person, som er i besiddelse af det«.

5 Artikel 2 i direktiv 75/442 bestemmer:

»1. Følgende falder uden for dette direktivs anvendelsesområde:

a) luftige stoffer, der udsendes i atmosfæren

b) hvis de allerede er undergivet andre bestemmelser:

[...]

iii) døde dyr og følgende landbrugsaffald: fækalier og andre naturlige, ikke-farlige stoffer, som anvendes i landbrugsdriften

[...]

2. Med henblik på regulering af håndteringen af visse kategorier affald kan der i særdirektiver fastsættes specifikke særbestemmelser eller bestemmelser til supplering af bestemmelserne i dette direktiv.«

6 Samme direktivs artikel 4 bestemmer:

»Medlemsstaterne træffer de nødvendige foranstaltninger til at sikre, at affald nyttiggøres eller bortskaffes, uden at menneskets sundhed bringes i fare, og uden at der anvendes fremgangsmåder eller metoder, som vil kunne skade miljøet, navnlig må der ikke

— skabes risiko for hverken vand, luft eller jord, eller for fauna og flora

— forårsages gener ved støj eller lugt

— påføres landskaber eller områder af særlig interesse skade.

Medlemsstaterne træffer desuden de fornødne foranstaltninger til at forbyde henkastning, dumpning og ukontrolleret bortskaffelse af affald.«

7 I samme direktivs artikel 9 bestemmes bl.a. med henblik på gennemførelse af artikel 4, at ethvert anlæg eller enhver virksomhed, som varetager bortskaffelse af affald som nævnt i bilag II A, skal indhente en tilladelse fra den kompetente myndighed, hvilken tilladelse bl.a. skal vedrøre arten og mængden af affaldet, de tekniske forskrifter, de sikkerhedsmæssige forholdsregler, der skal træffes, bortskaffelsesstedet og behandlingsmetoden.

8 Artikel 13 i direktiv 75/442 bestemmer:

»Anlæg eller virksomheder, der varetager bortskaffelse af affald som nævnt i artikel 9 til 12, kontrolleres regelmæssigt på passende vis af de kompetente myndigheder.«

Nationale retsforskrifter

9 Artikel 2, stk. 2, i lov nr. 10/1998 af 21. april 1998 om affald (BOE af 22.4.1998) bestemmer, at »denne lov hvad angår de forhold, som udtrykkeligt er reguleret i dens særregler, finder supplerende anvendelse på de nedenfor nævnte områder:

[...]

b) bortskaffelse og forarbejdning af døde dyr og affald af animalsk oprindelse i overensstemmelse med bestemmelserne i kongeligt dekret nr. 2224/1993 af 17. december 1993 om hygiejniske forskrifter for bortskaffelse og forarbejdning af døde dyr og affald af animalsk oprindelse samt beskyttelse mod sygdomsfremkaldende agenser i foder [...]

c) affald fra landbrugs- og husdyravlsbedrifter, som består af fæces og andre naturlige, ufarlige stoffer, når det anvendes inden for landbruget, i det omfang sådant affald er reguleret af kongeligt dekret nr. 261/1996 af 16. februar 1996 om beskyttelse af vand mod forurening forårsaget af nitrater, der stammer fra

landbruget, og af de bestemmelser, som udstedes af regeringen i henhold til den femte supplerende bestemmelse

[...]«

10 Ifølge nævnte supplerende bestemmelse skal anvendelsen af affald som landbrugsgødning i den i nævnte artikel 2, stk. 2, litra c)'s forstand opfylde betingelserne i de af regeringen herom udstedte bestemmelser og de supplerende bestemmelser, som eventuelt udstedes af de selvstyrende regioner. Ifølge samme supplerende bestemmelse skal de af regeringen udstedte bestemmelser indeholde forskrifter vedrørende karakteren og mængden af det affald, der kan anvendes som gødning, og vedrørende de betingelser, som skal opfyldes, for at det er unødvendigt at indhente tilladelse, samt foreskrive, at den pågældende virksomhed skal udøves på en sådan måde, at det ikke indebærer nogen fare for menneskers sundhed, og at der ikke anvendes nogen fremgangsmåder eller metoder, som er til skade for miljøet, navnlig i form af en forurening af vandet.

11 På grundlag af den bemyndigelse, som er indeholdt i nævnte femte supplerende bestemmelse, har den spanske regering udstedt det kongelige dekret nr. 324/2000 af 3. marts 2000 om fastsættelse af grundlæggende bestemmelser for drift af svineavl (BOE af 8.3.2000). Artikel 5, B, litra b), i dette kongelige dekret bestemmer, at håndteringen af gylle fra svineavlsbedrifter navnlig kan ske ved nyttiggørelse heraf som mineralsk organisk gødemiddel, idet bedrifterne i så fald skal råde over »gylletanke til oplagring, som er naturligt eller kunstigt isolerede og gjort vandtætte på en sådan måde, at det udelukker risikoen for gennemsivning og forurening af overflade- og grundvandet og forhindrer svind på grund af overløb eller på grund af manglende geoteknisk stabilitet, og som er tilstrækkeligt store til at opbevare gyllen i mindst tre måneder, således at en passende håndtering sikres«.

12 Ifølge den første supplerende bestemmelse til lov nr. 10/1998 skal kontrollen med nyttiggørelsen af gylle inden for de zoner, som ikke er erklæret at være i fare for nitratforurening i henhold til kongeligt dekret nr. 261/1996 af 16. februar 1996 om beskyttelse af vand mod forurening forårsaget af nitrater, der stammer fra landbruget (BOE af 16.2.1996), foretages på grundlag af kongeligt dekret nr. 324/2000.

13 Ifølge de bestemmelser om affald, som er udstedt af Junta de Andalucia (regionsrådet i Andalusien), er organisk affald fra landbrugsvirksomhed eller husdyravl udelukket fra bestemmelsernes anvendelsesområde.

Bestemmelser om vurderingen af visse projekters indvirkning på miljøet

Fællesskabsbestemmelser

14 Artikel 2, stk. 1, i direktiv 85/337 i dets oprindelige affattelse indeholdt følgende bestemmelse:

»Medlemsstaterne træffer de nødvendige foranstaltninger med henblik på, at projekter, der bl.a. på grund af deres art, dimensioner eller placering kan få væsentlig indvirkning på miljøet, undergives en vurdering af denne indvirkning, inden der gives tilladelse.

Disse projekter er defineret i artikel 4.«

15 Ifølge samme direktivs artikel 4, stk. 2, skal »[p]rojekter, der henhører under de i bilag II anførte grupper, vurderes i henhold til artikel 5 til 10, når medlemsstaterne finder, at det er påkrævet på grund af projekternes karakter«. Bedrifter indrettet til svinehold var nævnt i det anførte bilag II under punkt 1, litra f).

16 Ifølge artikel 4, stk. 1, i direktiv 85/337 »skal projekter, der er opført i bilag I, vurderes i henhold til artikel 5 til 10«.

17 Bilag I, punkt 17, litra b), vedrører anlæg til intensiv svineavl med mere end 3 000 slagtesvin (over 30 kg), og samme punkt 17, litra c), vedrører anlæg med mere end 900 søer.

18 Ifølge artikel 4, stk. 2, i direktiv 85/337 skal medlemsstaterne for projekter, der er opført i bilag II, på grundlag af en undersøgelse i hvert enkelt tilfælde eller grænseværdier eller kriterier fastsat af medlemsstaten afgøre, »om projektet skal vurderes i henhold til artikel 5 til 10«. Det præciseres i artikel 4, stk. 3, at der »[v]ed en undersøgelse i hvert enkelt tilfælde eller ved fastsættelse af grænseværdier eller kriterier i henhold til stk. 2 skal [...] tages hensyn til de relevante udvælgelseskriterier i bilag III«.

19 Bilag II, punkt 1, litra e), i direktiv 85/337 vedrører »[a]nlæg til intensiv husdyravl (projekter, som ikke er omfattet af bilag I)«, og samme bilags punkt 13 vedrører »[æ]ndringer eller udvidelser af projekter i bilag I eller II, som allerede er godkendt, er udført eller er ved at blive udført, når de kan være til skade for miljøet«. Medlemsstaterne skulle gennemføre direktiv 85/337 inden den 14. marts 1999.

Nationale retsforskrifter

20 Regionsrådet i Andalusien har vedtaget lov nr. 7/1994 af 18. maj 1994 om miljøbeskyttelse, ifølge hvis bilag II, punkt 11, der er fastsat en procedure for kontrol af bedrifter med fast svinehold på mere end 100 avlssøer og 500 fedesvin, hvorefter der skal udarbejdes en rapport med en miljøvurdering.

Bestemmelser om beskyttelse af grundvandet

Fællesskabsbestemmelser

21 Artikel 3 i direktiv 80/68 bestemmer:

»Medlemsstaterne træffer de nødvendige foranstaltninger for at:

[...]

b) begrænse tilførsel til grundvandet af stoffer nævnt i liste II, for at undgå forurening af grundvandet med disse stoffer.«

22 Punkt 3 i bilag II nævner »[s]toffer, som har en skadelig virkning på grundvandets smag og/eller lugt [...]«.

23 Artikel 5 i direktiv 80/68 bestemmer bl.a., at medlemsstaterne skal foretage en forudgående undersøgelse af udledninger af stoffer nævnt i liste II, og at de kan udstede en tilladelse på betingelse af, at alle tekniske sikkerhedsforanstaltninger, der gør det muligt at undgå forurening af grundvandet med disse stoffer, overholdes.

24 Ifølge samme direktivs artikel 7 skal »[d]e i artikel 4 og 5 nævnte forudgående undersøgelser [...] omfatte en undersøgelse af de hydrogeologiske forhold i det pågældende område, af jordoverfladens og undergrundens eventuelle rensende evne, af risikoen for forurening og forringelse af grundvandets kvalitet som følge af udledningen og fastslå, om udledning i grundvandet er en passende løsning ud fra et miljømæssigt synspunkt«.

Nationale retsforskrifter

25 I den foreliggende sag er der ikke for Domstolen fremlagt nogen nationale retsforskrifter med det særlige formål at gennemføre direktiv 80/68.

Retsforskrifter om behandling af byspildevand

Fællesskabsbestemmelser

26 Artikel 5, stk. 1, i direktiv 91/271 bestemmer, at »[m]edlemsstaterne [...] med henblik på anvendelsen af stk. 2 senest den 31. december 1993 [skal] kortlægge

følsomme områder efter de kriterier, som er fastlagt i bilag II«, hvilke kriterier omfatter eutrofiering [bilag II, A, litra a)], nitratkoncentrationen [bilag II, A, litra b)] og nødvendigheden af en yderligere rensning for at opfylde betingelserne i Rådets direktiver [bilag II, A, litra c)].

27 Artikel 5, stk. 2, bestemmer, at medlemsstaterne for så vidt angår alle udledninger fra byområder med over 10 000 personækvivalenter (herefter »PE«) skal sørge for, at byspildevand, der tilledes kloaknettet, senest den 31. december 1998 renses mere vidtgående end beskrevet i artikel 4, før det udledes til følsomme områder.

Nationale retsforskrifter

28 I Spanien henhører behandlingen af spildevand under kommunerne. Staten har dog via de såkaldte Confederaciones Hidrográficas (hydrografiske sammenslutninger, dvs. offentlige organer, som forvalter de indre vandområder) kompetence til at godkende udledning og genanvendelse af renset spildevand.

29 Kongeligt lovdekret nr. 11/1995 af 28. december 1995 om regler for behandling af byspildevand (BOE af 30.12.1995) er gennemført ved kongeligt dekret nr. 509/1996 af 15. marts 1996 (BOE af 29.3.1996), som delvis ændret ved kongeligt dekret nr. 2116/1998 af 2. oktober 1998 (BOE af 20.10.1998).

Bestemmelser om beskyttelse af vand mod forurening forårsaget af nitrater, der stammer fra landbruget

Fællesskabsbestemmelser

30 Artikel 3, stk. 1, i direktiv 91/676 bestemmer, at »[v]and, der er berørt af forurening, og vand, der kan blive berørt af forurening, hvis der ikke træffes foranstaltninger i henhold til artikel 5, skal kortlægges af medlemsstaterne i overensstemmelse med kriterierne i bilag I«.

31 Artikel 3, stk. 2, bestemmer, at medlemsstaterne inden to år efter meddelelsen af direktiv 91/676, som skete den 19. december 1991, udpeger »alle kendte jordområder på deres område, som bidrager til forureningen, [som sårbare zoner], hvorfra der er afstrømning til vand, der er kortlagt i overensstemmelse med stk. 1. De underretter Kommissionen om denne oprindelige udpegelse inden seks måneder«.

32 Ifølge samme artikels stk. 4 skal »[m]edlemsstaterne [...] efter behov og mindst hvert fjerde år tage listen over udpegede sårbare zoner op til fornyet overvejelse og om nødvendigt ændre eller supplere den for at tage hensyn til forandringer og faktorer, der ikke kunne forudses ved den tidligere udpegelse. De meddeler Kommissionen enhver ændring af eller tilføjelse til udpegelserne inden seks måneder«.

33 Artikel 4 i direktiv 91/676 bestemmer bl.a., at medlemsstaterne med henblik på for alt vand at skabe et generelt niveau for beskyttelse mod forurening inden to år efter meddelelsen af direktivet skal udarbejde en eller flere kodekser for godt landmandskab, som følges af landbrugerne på et frivilligt grundlag.

34 Ifølge samme direktivs artikel 5 skal medlemsstaterne udarbejde handlingsprogrammer for de udpegede sårbare zoner. Disse programmer består af bindende foranstaltninger, herunder navnlig de foranstaltninger, som medlemsstaterne har fastsat i kodeksen/kodekserne for godt landmandskab, samt de foranstaltninger, som er omhandlet i direktivets bilag III. Foranstaltningerne i sidstnævnte bilag vedrører navnlig de perioder, hvor tilførsel af visse typer gødning til jorden er forbudt, kapaciteten i anlæg til opbevaring af husdyrsgødning, de forskellige måder for tilførsel af gødning og den højst tilladte mængde for anvendelse af kvælstofholdig gødning.

Nationale retsforskrifter

35 Kongeriget Spanien har gennemført direktiv 91/676 i spansk ret ved kongeligt dekret nr. 261/1996 af 16. februar 1996 (BOE af 16.2.1996).

36 Endvidere har regionsrådet i Andalusien ved dekret nr. 261/1998 af 15. december 1998 udpeget de zoner i den selvstyrende region Andalusien, hvor der er fare for en forurening af vandet med nitrater, der stammer fra landbruget. Dette dekret omfatter ikke Rambla de Mojácar.

Den administrative procedure

37 Det i sagen omhandlede svineavlsanlæg, som er beliggende i »El Pago de la Media Legua« i Vera kommune (i Almería-provinsen) på vejen mellem denne kommune og Garrucha kommune tæt ved floden Antas, har været i drift siden 1976.

38 I 2000 modtog Kommissionen en klage vedrørende driften af dette anlæg, som blev registreret under nr. 2000/4044, og anmodede ved skrivelse af 6. april 2000 de spanske myndigheder om dels at kommentere de kritiserede forhold vedrørende en ukontrolleret udledning i miljøet af affald fra det pågældende anlæg, dels at fremsende oplysninger vedrørende omstændighederne i forbindelse med anvendelsen af de forskellige relevante fællesskabsbestemmelser.

39 Ved skrivelse af 24. august 2000 svarede de spanske myndigheder, at direktiv 75/442 ikke uden videre var anvendelig på gylle fra avlsanlæg, da anvendelsen af gylle som gødning i omegnen omkring anlægget kunne indebære, at dette ikke var affald i direktivets forstand. Hvad angår anvendelsen af direktiv 85/337 anførte de spanske myndigheder, at »alle svineavlsbedrifter, uanset hvor de er beliggende, ifølge lov nr. 7/1994 er undergivet foranstaltninger til beskyttelse af miljøet«. I samme skrivelse var angivet, at den omtvistede bedrift endnu ikke havde fået nogen godkendelse af kommunen, og at de lokale myndigheder siden maj 1999 havde henstillet til ejeren af bedriften — men hidtil uden resultat — at fremsende de dokumenter, som skulle danne grundlag for udarbejdelsen af en miljørapport, og som var nødvendige for at meddele godkendelsen. De spanske myndigheder gjorde i øvrigt gældende, at den omhandlede gylle ikke indeholdt nogen farlige stoffer, hvorfor hverken direktiv 80/68 eller direktiv 91/271 fandt anvendelse, da det ikke var gjort gældende, at der fandt en udledning sted, som kunne nå ud til kystlagunen. Endelig anførte de spanske myndigheder vedrørende direktiv 91/676, at der hverken i dette direktiv eller i dekret nr. 261/1996 var grundlag for at antage, at den pågældende zone var sårbar, da den kompetente myndighed ikke havde fastslået nogen nitratforekomst, men blot foreslået, at denne zone blev medtaget i programmet for tilsynet med hele kystområdet i egnen omkring Almería.

40 I oktober 2000 tilsendte de spanske myndigheder Kommissionen en række dokumenter, bl.a. en rapport af 5. juli 2000 vedrørende forholdene i den omhandlede bedrift, som var udarbejdet af selskabet Tecnoma på foranledning af Confederación Hidrográfica del Sur (den hydrografiske sammenslutning for det sydlige område), og

nogle dokumenter af 14. august 1998 og 2. juli 1999 vedrørende den procedure, der skulle følges, for at bedriften kunne opnå godkendelse til at udlede sit affald.

41 Da Kommissionen i september 2000 modtog nye oplysninger fra klagerne vedrørende forholdene på den omtvistede bedrift, og da den fandt, at de spanske myndigheder i den pågældende sag tilsidesatte direktiverne 75/442, 85/337 — også i dettes oprindelige version — 80/68, 91/271 og 91/676, tilsendte den Kongeriget Spanien en åbningsskrivelse den 18. januar 2001.

42 Under et møde den 21. og 22. maj 2001 mellem Kommissionen og de spanske myndigheder, meddelte disse Kommissionen, at de efter gennemførelsen af en inspektion havde afgivet en udtalelse den 18. april 2001, hvori de havde afslået en godkendelse af den pågældende bedrift, og at de havde anmodet Vera kommune om at træffe de nødvendige foranstaltninger til at lukke bedriften, da regionsrådet i Andalusien i modsat fald selv kunne intervenere.

43 Ved skrivelse af 20. juni 2001 besvarede de spanske myndigheder åbningsskrivelsen. De gentog i skrivelsen, at direktiv 75/442 ikke efter deres opfattelse fandt anvendelse og anførte vedrørende direktiv 85/337, at der var udarbejdet en miljørapport, som indeholdt afslag på at udvide den omtvistede bedrift, og at de over for de kompetente lokale myndigheder havde rejst krav om, at disse traf foranstaltninger til at lukke bedriften. Vedrørende direktiv 80/68 gjorde de gældende, at den angivelige forurening af grundvandet kun angik en mindre zone i de vandførende lag meget tæt beliggende ved kysten, som var af begrænset nytte, og som ikke skulle anvendes til noget formål, hvor kvaliteten havde nogen betydning, hvorfor det pågældende område ikke var blevet så nøje undersøgt, selv om Comisaría de Aguas del Sur (det organ, som forvalter vandressourcerne i den sydlige del af landet) var informeret om nødvendigheden af at udføre en hydrogeologisk undersøgelse med henblik på at vurdere risikoen for en eventuel fremtidig forringelse af vandets kvalitet. Hvad angår direktiv 91/271 erkendte de spanske myndigheder, at dette direktiv ikke var overholdt, men at forureningen af lagunen ved udmundingen af Antas ikke skyldtes

svineavlsanlæg, men udledningen af spildevand fra de beboede områder i Vera kommune. De spanske myndigheder fandt, at direktiv 91/676 var overholdt, men at en samlet undersøgelse af nitratforureningen på nationalt plan måske kunne føre til, at der blev udpeget nye sårbare zoner.

44 Da Kommissionen ikke fandt, at de afgivne svar var tilfredsstillende, tilsendte den Kongeriget Spanien en begrundet udtalelse ved skrivelse af 26. juli 2001, hvori den opfordrede det til at træffe de nødvendige foranstaltninger til at opfylde sine forpligtelser inden to måneder efter udtalelsens fremsendelse.

45 Ved skrivelse af 4. oktober 2001 tilsendte de spanske myndigheder Kommissionen en rapport udfærdiget af regionsrådet i Andalusien, hvoraf fremgik, at der var iværksat en sanktionsprocedure mod den omtvistede bedrift den 8. august 2001.

46 Da Kommissionen fandt, at Kongeriget Spanien stadig ikke havde truffet de nødvendige foranstaltninger til opfyldelse af sine forpligtelser, har den anlagt denne sag.

47 Under sagen har Kongeriget Spanien nedlagt påstand om frifindelse og om, at Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

48 Ved kendelse af 5. maj 2003 har Domstolens præsident givet Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirland tilladelse til at intervenere i sagen til støtte for Kommissionens påstande, navnlig hvad angår artikel 4, 9 og 13 i direktiv 75/442.

Om søgsmålet

49 Ved behandlingen af denne sag skal først gennemgås klagepunkterne vedrørende tilsidesættelsen af direktiv 91/271 og 91/676, som vedrører den geografiske zone som helhed, hvori den pågældende avlsbedrift er beliggende, og derpå klagepunkterne vedrørende tilsidesættelsen af direktiv 85/337 — også i dennes oprindelige affattelse — hvorved Kommissionen anfægter forholdene i forbindelse med opførelsen og udvidelsen af denne bedrift, og endelige klagepunkterne om, at døde dyr og gylle fra bedriften er blevet bortskaffet i miljøet på en måde, som er i strid med direktiv 75/442 og 80/68.

Direktiv 91/271

50 Med klagepunktet vedrørende tilsidesættelse af direktiv 91/271 gør Kommissionen gældende, at der i to henseender foreligger en tilsidesættelse af dette direktiv. Den anfører for det første, at hele Antas-floden burde have været medtaget i de følsomme områder, som den selvstyrende region Andalusien har kortlagt i medfør af direktivets artikel 5, stk. 1, og for det andet, at byspildevandet som følge heraf burde have været undergivet en yderligere behandling i overensstemmelse med samme artikels stk. 2.

51 Vedrørende klagepunktets første led om udpegelse af Antas-floden som følsomt område bemærkes for det første, at Domstolen allerede har fastslået i sin dom af 15. maj 2003 i sagen Kommissionen mod Spanien (sag C-419/01, Sml. I, s. 4947), at Kongeriget Spanien har tilsidesat sine forpligtelser i medfør af artikel 5 i direktiv 91/271, idet det ikke har kortlagt følsomme områder på spansk territorium. Under nævnte sag (jf. dommens præmis 14 og 20) medgav Kommissionen, at den selvstyrende region Andalusien havde udpeget de følsomme områder, som vedrørte

denne region, havde offentliggjort navnene herpå i deres officielle tidende og havde underrettet Kommissionen. Endvidere havde den spanske regering under samme sag anført, at Kommissionen havde medgivet, at nævnte selvstyrende region bl.a. havde udpeget de følsomme områder inden for dens kystnære vandområder. Følgelig vedrørte det traktatbrud, som Domstolen fastslog i nævnte doms præmis 23, undladelsen hvad angår udpegelsen af følsomme områder henhørende under andre selvstyrende regioners kompetence, hvor bl.a. de følsomme områder i den selvstyrende region Andalusien var undtaget.

52 Den omstændighed, at Domstolen i nævnte dom i sagen Kommissionen mod Spanien fastslog, at den utilstrækkelige udpegelse af følsomme områder ikke vedrørte den selvstyrende region Andalusien, er dog ikke til hinder for at gennemgå klagepunktet om tilsidesættelsen af direktiv 91/271. Dette klagepunkt er nemlig baseret på omstændigheder, som Kommissionen ikke havde kendskab til under den administrative procedure forud for sagsanlægget i nævnte sag, hvilke omstændigheder er baseret på en rapport udarbejdet på Kommissionens foranledning af selskabet ERM i januar 2000, dvs. på et senere tidspunkt end den begrundede udtalelse i nævnte sag. Kommissionen var derfor berettiget til på grundlag af denne rapport vedrørende kontrollen med følsomme og sårbare områder i Spanien at gøre gældende, at direktiv 91/271 stadig var utilstrækkelig gennemført og som følge heraf anlægge en ny traktatbrudssag.

53 For det andet fremgår det af samme rapport, hvis indhold på dette punkt ikke bestrides af den spanske regering, at vandet i Antas-floden er ramt af eutrofiering og har et stort nitratindhold, og at der på grund af de mange hoteller og turistcentre i nærheden udledes store mængder næringsstoffer i floden. Dette er nogle af de kriterier, som medlemsstaterne ifølge bilag II til direktiv 91/271 skal lægge til grund ved kortlægningen af følsomme områder. I øvrigt har Kommissionen, uden at blive modsagt på dette punkt af den spanske regering, angivet, at de spanske myndigheder har foreslået at udpege floden som en lokalitet af fællesskabsbetydning i Natura

2000-nettet på grund af forekomsten af skildpadder af arten »testudo graeca« i floden. Selv om en sådan omstændighed ikke indgår blandt de kriterier, der er nævnt i bilag II, udgør den et yderligere indicium for den særlige betydning, det har at beskytte de pågældende vandområder mod udledning af utilstrækkeligt behandlet byspildevand.

54 Over for det anførte gør den spanske regering gældende, at Rambla del Antas ikke består af frit, naturligt vand, men af underjordiske vandløb, hvortil der ikke kommer noget lys, hvorfor der ikke udvikler sig nogen alger og derfor ikke indtræder nogen eutrofiering. Selv om denne antagelse måtte være korrekt, er den ikke til hinder for at kortlægge området som følsomt område i den i direktiv 91/271 omhandlede forstand. For det første bestemmes det i direktivets bilag II, at følsomme områder kan bestå af »vandmiljø«, og det kræves altså ikke, at det pågældende vand er frit vand. For det andet nævner samme bilag andre kriterier end eutrofiering for bestemmelsen af, om et område skal kortlægges som følsomt område, navnlig forhøjelsen af nitratkoncentrationen.

55 De spanske myndigheder burde derfor have kortlagt Antas-floden i sin helhed som et følsomt område.

56 Følgelig må der gives Kommissionen medhold i klagepunktets første led.

57 Hvad angår klagepunktets andet led om, at spildevandet fra byområdet i Vera kommune bør undergives en supplerende behandling som omhandlet i artikel 5, stk. 2, i direktiv 91/271, bemærkes for det første, at den spanske regering ikke bestrider, at dette spildevand kun renses en gang.

58 For det andet fremgår det af de tal, som Kommissionen har angivet i replikken, at det pågældende byområde i modsætning til, hvad den spanske regering hævder, har en større PE end 10 000 under hensyn til, at den fastboende del af befolkningen i Vera kommune udgør omkring 8 000 indbyggere, og den betydelige strøm af turister til egnen om sommeren. Da spildevandet i dette byområde udledes inden for et område, der som nævnt burde have været kortlagt som sårbart område, var de spanske myndigheder forpligtet til at påse, at spildevandet inden udledningen inden for det pågældende område senest den 31. december 1998 blev undergivet en mere indgående behandling end den, som er beskrevet i artikel 4 i direktiv 91/271, dvs. en sekundær rensning.

59 Der kan ikke gives den spanske regering medhold i argumentet om, at den frist, som er fastsat i direktiv 91/271 for byområder med mellem 2 000 og 15 000 PE, først udløber den 31. december 2005, selv om det antages, at byområdet i Vera kommune falder ind under denne kategori. Direktivets artikel 3, stk. 1 og 2, fastsætter nemlig kun denne frist for etableringen af et kloaknet og gennemførelsen af en sekundær rensning hvad angår opsamlingen af det byspildevand fra denne kategori af byområder, som sker uden for de følsomme områder. Denne frist gælder derfor under ingen omstændigheder for udledningen af byspildevand fra byområdet i Vera kommune.

60 Den af den spanske regering påberåbte omstændighed, at det selskab, som driver rensningsanlægget, ikke har afgivet visse oplysninger vedrørende en undersøgelse af det pågældende spildevand, kan ikke anfægte konstateringen af, at spildevandet ikke behandles i overensstemmelse med den behandling, som foreskrevet i direktiv 91/271. I øvrigt har den spanske regering selv med sin angivelse i duplikken af, at rensningsanlægget i Vera kommune, som blev opført i 1993, blev bygget således, at det — med sigte på 2011 — var i stand til at opfylde kravene i bestemmelserne om udledning af spildevand i følsomme områder, medgivet, at disse krav ikke var opfyldt på datoen for den frist, som var fastsat i den begrundede udtalelse.

61 Der må derfor gives Kommissionen medhold i klagepunktets andet led. Påstandene i sagen om tilsidesættelse af direktiv 91/271 må herefter tages til følge.

Direktiv 91/676

62 Den spanske regering har gjort gældende, at klagepunktet om tilsidesættelse af direktiv 91/676 må afvises af to grunde. For det første er klagepunktet ikke nævnt i den begrundede udtalelse, hvorfor Kommissionen ikke var berettiget til at fremføre det under sagen ved Domstolen. For det andet har Kommissionen allerede iværksat en anden traktatbrudsprocedure vedrørende nævnte direktiv, nemlig procedure nr. 2002/2009, da den har tilsendt Kongeriget Spanien en åbningsskrivelse, der bl.a. omfatter Rambla de Mojácar. Princippet om non bis in idem, som også gælder under traktatbrudsprocedurer, udelukker, at der iværksættes to procedurer for samme traktatbrud.

63 Hvad angår det første punkt kan der ikke gives den spanske regering medhold i dens argumentation. Det fremgår nemlig af sagsakterne som helhed, navnlig åbningsskrivelsen og den begrundede udtalelse, som blev tilsendt den sagsøgte medlemsstat, at tilsidesættelsen af direktiv 91/676 var et af de klagepunkter, som Kommissionen fremførte allerede under den administrative procedure. Tvistens genstand er således blevet klart afgrænset, og den spanske regering har fået mulighed for at fremsætte sine bemærkninger og at forberede sit forsvar (jf. i denne retning dom af 15.12.1982, sag 211/81, Kommissionen mod Danmark, Sml. s. 4547, præmis 8 og 9). Klagepunktet var derfor indeholdt i den begrundede udtalelse, selv om det ikke udtrykkeligt var nævnt i udtalelsens konklusion, og det blev også fremført i stævningen og heri formuleret i tilsvarende og tilstrækkeligt præcise vendinger (jf. i denne retning dommen i sagen Kommissionen mod Danmark, præmis 14 og 15).

64 Klagepunktet kan følgelig ikke afvises fra realitetsbehandling af den førstnævnte grund.

65 Hvad angår den anden af de fremførte grunde bemærkes, at selv om princippet om non bis in idem finder anvendelse i traktatbrudsprocedurer, er det tilstrækkeligt at fastslå, at denne omstændighed i den foreliggende sag er uden betydning for spørgsmålet om afvisningen af klagepunktet. Såfremt Domstolen nemlig giver Kommissionen medhold i klagepunktet, vil følgen af den spanske regerings argumentation alene være, at Kommissionen i givet fald må indstille traktatbrudsproceduren i den administrative sag nr. 2002/2009, i det omfang denne procedure vedrører udpegelsen af Rambla de Mojácar som følsomt område.

66 Klagepunktet kan derfor heller ikke afvises af den anden grund.

67 Vedrørende realiteten har Kommissionen med rette gjort gældende, at de spanske myndigheder ved at erklære lagunen ved udmundingen af Antas-floden for følsomt område i direktiv 91/271's forstand, har erkendt eutrofieringen af vandet i det pågældende område og dets høje nitratindhold, således som det var angivet i selskabet ERM's rapport vedrørende kontrollen med følsomme og sårbare områder i Spanien. Den spanske regering har i øvrigt erkendt i svarskriftet, at det pågældende vands nitratindhold, som udgør et af kriterierne i bilag I i direktiv 91/676 for udpegelse af sårbare zoner, overstiger 50 mg pr. liter.

68 Til støtte for ikke at udpege Rambla de Mojácar som sårbar zone anfører den spanske regering, at det andet kriterium for udpegelse, som er fastsat i artikel 1, og som er baseret på, at nitratindholdet skal stamme fra landbruget, ikke er opfyldt.

69 Dette argument kan dog ikke godtages. Som Domstolen tidligere har fastslået, er det ikke en nødvendig betingelse for at anse vand for at være »berørt af forureningen«,

navnlig i den betydning, hvori dette udtryk anvendes i artikel 3, stk. 1, i direktiv 91/676, og for at det er nødvendigt at udpege det som sårbar zone i henhold til direktivets artikel 3, stk. 2, at udledningen af kvælstofforbindelser, der stammer fra landbruget, udelukkende bidrager til forureningen. Det er tilstrækkeligt, at de bidrager væsentligt hertil (jf. i samme retning dom af 29.4.1999, sag C-293/97, Standley m.fl., Sml. I, s. 2603, præmis 30 og 35).

70 I replikken har den spanske regering gjort gældende, at udpegelsen af Rambla de Mojácar som sårbar zone ikke har nogen betydning i denne sag, da dette område hydrologisk er forskelligt fra Rambla del Antas, som alene er genstand for denne sag. Der kan dog ikke gives regeringen medhold i dette argument. Den omstændighed, at Rambla de Mojácar ikke er udpeget som sårbar zone i direktiv 91/676's forstand, har Kommissionen fremført som et særskilt klagepunkt i forhold til klagepunktet om, at Rambla del Antas ikke er kortlagt som sårbart område i direktiv 91/271's forstand. Søgsmålet vedrører derfor ikke udelukkende Rambla del Antas, som det hævdes af den spanske regering. Af samme grund kan der ikke gives den spanske regering medhold i argumentet om, at de oplysninger, som er uddraget af en publikation fra Instituto Geológico y Minero de España, vedrører den hydrogeologiske enhed Bajo Almanzora, som ikke stemmer overens med det område, som traktatbrudsproceduren vedrører.

71 Vedrørende den spanske regerings indsigelse om, at de oplysninger, som er uddraget af rapporten udarbejdet af selskabet ERM, ikke er lige så pålidelige som dem, der er indsamlet på foranledning af regionsrådet i Andalusien, bemærkes, at det af den spanske regering anførte ikke godtgør, at nitratforureningen ikke stammer fra landbruget.

72 Endelig har den spanske regering med urette anført, at nitratindholdet er langt mindre end 170 kg pr. hektar — den grænseværdi, der er fastsat i bilag III, stk. 2, i

direktiv 91/676 — hvis man deler den anvendte gødning med de jordarealer, hvor gyllespredningen er effektueret. Klagepunktet støttes nemlig ikke på, at gyllespredningen er foretaget af den pågældende avlsbedrift i strid med bestemmelserne i direktiv 91/676, men at Kongeriget Spanien ikke har udpeget Rambla de Mojácar som sårbar zone. Den spanske regerings argument på dette punkt er derfor uden betydning og må forkastes.

73 I den foreliggende sag har den spanske regering hvad angår den hydrogeologiske enhed 06.06 (Bajo Almanzora) ikke fremført nogen som helst præcise angivelser, som kan afkræfte Kommissionens anbringende om, at landbrugets bidrag til nitratforureningen er væsentlig.

74 Af det anførte følger, at der må gives Kommissionen medhold i klagepunktet om tilsidesættelse af direktiv 91/676.

Direktiv 85/337

75 Kommissionen har gjort gældende, at der i strid med artikel 2 og artikel 4, stk. 2, i direktiv 85/337, også i dets oprindelige affattelse, ikke blev foretaget nogen vurdering af svineavlsbedriftens indvirkning på miljøet forud for opførelsen, som skete inden den 14. marts 1999, der var fristen for gennemførelsen af direktiv 85/337.

76 Den spanske regering har gjort gældende, at Kommissionen ikke har præciseret, hvilken af de to versioner af direktivet traktatbruddet vedrørte, hvorfor klagepunktet

må afvises fra realitetsbehandling. Subsidiært anfører regeringen, at den må frifindes for klagepunktet. I replikken har Kommissionen anført, at den omhandlede bedrift blev opført inden ikrafttrædelsen af direktiv 85/337, hvorfor kun den oprindelige version af dette direktiv finder anvendelse i sagen.

77 Det skal herom for det første bemærkes, at det ikke bestrides af Kommissionen, at den pågældende svineavlsbedrift blev opført i 1976. På dette tidspunkt var de spanske myndigheder ikke efter nogen fællesskabsforskrifter forpligtet til at vurdere bedriftens indvirkning på miljøet. Fristen for gennemførelsen af direktiv 85/337, i dettes oprindelige affattelse, udløb nemlig den 3. juli 1988, og Domstolen har fastslået, at medlemsstaterne ikke efter dette direktiv kunne være forpligtet til at gennemføre miljøvurderinger af projekter, som var udført før dette tidspunkt, selv om der skulle indhentes godkendelse til dem (jf. i denne retning dom af 11.8.1995, sag C-431/982, Kommissionen mod Tyskland, Sml. I, s. 2189, præmis 32, der vedrørte projekter, for hvilke ansøgningen om godkendelse blev indgivet efter den 3.7.1988).

78 For det andet fremgår det af sagens akter, at der efter den 14. marts 1999, på hvilken dato fristen for gennemførelsen af direktiv 85/337 udløb, blev iværksat en ny godkendelsesprocedure i medfør af lov nr. 7/1994 for den pågældende avlsbedrift. Ifølge denne lov er det en betingelse for at godkende svinebedrifter med mere en 100 avlssøer og 500 fedesvin — hvilken kategori den omhandlede avlsbedrift henhører under — at der foretages en miljøvurdering.

79 Kommissionen har imidlertid ikke dokumenteret, på hvilken måde de spanske myndigheder skulle have tilsidesat direktiv 85/337, da de gennemførte denne nye godkendelsesprocedure før den 26. september 2001, datoen for udløbet af fristen i den begrundede udtalelse.

80 De spanske myndigheder overholdt nemlig reglen om, at der skal foretages en miljøvurdering selv af projekter, der var fuldført inden den dato, da fristen for gennemførelsen af direktiv 85/337 udløb, hvis projekterne er blevet godkendt, uden at der er foretaget en sådan forudgående vurdering, og hvis der efter denne dato er indledt en ny godkendelsesprocedure (jf. i denne retning, hvad angår direktiv 85/337 i dettes oprindelige affattelse, dom af 18.6.1998, sag C-81/96, Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, Sml. I, s. 3923, præmis 23 og 25, der vedrørte projekter, som var godkendt før den 3.7.1988, men hvor der ikke først var foretaget en miljøvurdering heraf, og for hvilke der efter denne dato blev indledt en ny godkendelsesprocedure).

81 For det første fremgår det af sagens akter, at de spanske myndigheder i medfør af lov nr. 7/1994 — som Kommissionen ikke bestrider opfylder kravene i direktiv 85/337 — har iværksat en procedure til gennemførelse af en miljøvurdering med henblik på efterprøvelse af, om den pågældende avlsbedrift kunne godkendes og dens forvaltningsretlige situation i givet fald bringes i forskriftsmæssig orden. I maj 1999 bad de spanske myndigheder ejeren af bedriften om at fremsende de oplysninger, som var nødvendige for udfærdigelsen af en miljørapport. På foranledning af Confederación Hidrográfica del Sur blev der i juli 2000 udfærdiget en sådan rapport af selskabet Tecnoma, der blev tilsendt Kommissionen i oktober 2000.

82 For det andet udførte de spanske myndigheder en inspektion på den pågældende avlsbedrift og fandt ikke, at der var grundlag for at godkende bedriften, navnlig ikke i betragtning af de negative resultater af inspektionen. Den 18. april 2001 afgav de spanske myndigheder således en udtalelse, hvori de afviste at godkende bedriften og opfordrede Vera kommune til at træffe de nødvendige foranstaltninger til at sikre en lukning af bedriften. Endelig blev der den 8. august 2001 iværksat en sanktionsprocedure over for lederen af den pågældende bedrift.

83 De spanske myndigheder har derfor behørigt opfyldt forpligtelsen ifølge lov nr. 7/1994 til at foretage en miljøvurdering. Følgelig har Kommissionen ikke godtgjort sit anbringende om en tilsidesættelse af fællesskabsretten på dette punkt.

84 Det følger af det anførte, at der ikke kan gives Kommissionen medhold i klagepunktet om, at Kongeriget Spanien har tilsidesat artikel 2 og artikel 4, stk. 2, i direktiv 85/337, også i dette direktivs oprindelige affattelse, uden at det er nødvendigt at behandle den spanske regerings formalitetsindsigelse.

Direktiv 75/442

85 Kommissionen har gjort gældende, at den omtvistede bedrift producerer betydelige mængder affald, navnlig gylle og døde dyr, og at affaldet er reguleret af direktiv 75/442, da der ikke findes særskilte bestemmelser i fællesskabslovgivningen vedrørende håndteringen heraf. Den pågældende bedrift drives imidlertid, uden at der er indhentet den nødvendige tilladelse hertil i henhold til direktivets artikel 9, og affaldet dumpes ukontrolleret på de tilgrænsende jorder i strid med kravene om nyttiggørelse og bortskaffelse i direktivets artikel 4, således som de spanske myndigheder selv har erkendt. Endelig har de kompetente myndigheder i strid med direktivets artikel 13 undladt at foretage en passende og regelmæssig kontrol med den pågældende bedrift.

86 Herom bemærkes, at anvendelsesområdet for begrebet affald afhænger af, hvorledes udtrykket »skille sig af med« i direktivets artikel 1, litra a), stk. 1, skal forstås (jf. dom af 18.12.1997, sag C-129/96, Inter-Environnement Wallonie, Sml. I, s. 7411, præmis 26).

87 I visse situationer skal et gode, et materiale eller et råstof, der fremkommer under en udvindings- eller fremstillingsproces, som ikke primært har dette til formål, ikke anses for et restprodukt, men et biprodukt, som virksomheden ikke ønsker at »skaffe

sig af med« i den forstand, hvori dette udtryk anvendes i artikel 1, litra a), første afsnit, i direktiv 75/442, men som den efterfølgende ønsker at udnytte eller markedsføre på en for den fordelagtig måde uden forudgående forarbejdning. I en sådan situation er der intet, der begrunder, at direktivets bestemmelser, der tilsigter bortskaffelse eller nyttiggørelse af affald, omfatter goder, materialer eller råstoffer, der som produkter har en økonomisk værdi, uanset om der sker en eller anden form for forarbejdning, og som sådanne er undergivet de bestemmelser, der finder anvendelse på sådanne produkter, såfremt det ikke blot er muligt, men sikkert, at der sker en sådan genanvendelse uden forudgående forarbejdning og i forlængelse af fremstillingsprocessen (jf. dom af 18.4.2002, sag C-9/00, Palin Granit og Vehmassalon kansanterveystyön kuntayhtymän hallitus, Sml. I, s. 3533, præmis 34-36).

88 Domstolen har således fastslået, at sidesten og forarbejdet sand fremkommet ved forædling af mineralske ressourcer hidrørende fra minedrift ikke er omfattet af begrebet affald i direktiv 75/442's forstand, såfremt indehaveren anvender dem lovligt til nødvendig opfyldning af minegange i den pågældende mine og giver en tilstrækkelig garanti vedrørende identificeringen og den faktiske anvendelse af de stoffer, der er tiltænkt denne anvendelse (jf. i denne retning dom af 11.9.2003, sag C-114/01, AvestaPolarit Chrome, Sml. I, s. 8725, præmis 43). Domstolen har endvidere fastslået, at oliekoks, hvis fremstilling er tilsigtet, eller som fremkommer samtidig med fremstillingen af andre brændbare råoliestoffer i et mineralolieraffinaderi og med sikkerhed anvendes som brændstof til at dække raffinaderiets og andre industrivirksomheders energibehov, ikke er affald i direktivets forstand (kendelse af 15.1.2004, sag C-235/02, Saetti og Frediani, Sml. I, s. 1005, præmis 47).

89 Som Det Forenede Kongeriges regering med rette har gjort gældende i sit interventionsindlæg, kan gylle under de samme betingelser falde uden for begrebet affald, hvis det anvendes som gødning til jorden på bestemte arealer som led i en lovlig praksis for spredning, og hvis opbevaringen heraf alene sker med henblik på spredning.

90 I modsætning til det af Kommissionen anførte bør denne vurdering ikke begrænses til gylle, der anvendes til gødning af jorder henhørende under den samme landbrugsbedrift som den, gyllen stammer fra. Som Domstolen tidligere har fastslået, kan et stof ikke anses for affald i direktiv 75/442's forstand, hvis det med sikkerhed anvendes af andre erhvervsdrivende end dem, som har fremstillet det (jf. Saetti og Frediani-kendelsen, præmis 47).

91 Derimod kan en sådan vurdering, hvorefter det i visse situationer er muligt ikke at anse et restprodukt for affald, men for et biprodukt eller et råstof, der kan genanvendes i forlængelse af fremstillingsprocessen, ikke anlægges for døde avlsdyr, når dyrene er døde på bedriften og ikke er blevet slagtet med henblik på menneskelig ernæring.

92 Sådanne døde dyr kan som hovedregel ikke genanvendes til menneskelig ernæring. De udgør »animalsk affald« ifølge fællesskabsbestemmelserne, navnlig Rådets direktiv 90/667/EØF af 27. november 1990 om sundhedsmæssige bestemmelser for bortskaffelse, forarbejdning og afsætning af animalsk affald og for beskyttelse mod forekomst af patogener i foder fremstillet af dyr, herunder fisk, og om ændring af direktiv 90/425/EØF (EFT L 363, s. 51; direktiv 90/667 blev efter udløbet af datoen fastsat i den begrundede udtalelse ophævet ved artikel 37 i Europa-Parlamentet og Rådets forordning (EF) nr. 1774/2002 af 3.10.2002 om sundhedsbestemmelser for animalske biprodukter, som ikke er bestemt til konsum (EFT L 273, s. 1)), og udgør endvidere affald henhørende under kategorien »højrisikostoffer«, som skal forarbejdes på anlæg, der er godkendt af medlemsstaterne, eller bortskaffes ved forbrænding eller nedgravning. Ifølge samme direktiv 90/667 kan de nævnte stoffer anvendes til foder for dyr, som ikke bruges til menneskelig ernæring, men kun i medfør af godkendelser, der er meddelt af medlemsstaterne, og under de kompetente myndigheders veterinærtilsyn.

93 Dyr, som er døde på den pågældende bedrift, kan derfor under ingen omstændigheder anvendes på en sådan måde, at de undtages fra begrebet affald i direktiv 75/442's forstand. Indehaveren af disse dyr er derfor forpligtet til at skille sig af med dem, hvorfor de må betragtes som affald.

94 Hvad angår i den foreliggende sag for det første gylle fra avlsdrift fremgår det af sagens akter, at den anvendes som landbrugsgødning og til dette formål spredes på bestemte jorder. Den opbevares i en gylletank, indtil spredningen sker. Den person, som leder den pågældende bedrift, søger altså ikke at skille sig af med gyllen, hvorfor denne ikke udgør affald i direktiv 75/442's forstand.

95 Den omstændighed, at det europæiske affaldskatalog omfatter »[a]nimalsk fæces, urin og gødning (indbefattet tilsmudset halm), flydende affald opsamlet separat og behandlet uden for produktionsstedet« under kategorien »affald fra ikke-forædlende forarbejdning«, kan ikke anfægte denne vurdering. Denne generelle angivelse af husdyrgødning tager ikke hensyn til de betingelser, hvorunder gødningen anvendes, og som er afgørende for vurderingen af begrebet affald. I øvrigt angives det i den indledende note til bilaget vedrørende det europæiske affaldskatalog, at den i kataloget indeholdte liste over affald »ikke [er] udtømmende«, og at den omstændighed, »[a]t et materiale er optaget i kataloget [dog ikke betyder], at det optræder som affald i alle sammenhænge«, og at »[e]n given term [kun er] relevant i denne sammenhæng, hvis definitionen på affald er opfyldt«.

96 Vedrørende Kommissionens argumentation om, at den kodeks for godt landmandskab, som er vedtaget af regionsrådet i Andalusien, og at de i bilag III til direktiv 91/676 fastsatte maksimale mængder for spredning af gødning ikke er overholdt i den foreliggende sag, bemærkes, at dette er uden betydning for den retlige kvalifikation af gyllen i henhold til direktiv 75/442. Den omstændighed, at den

praksis for spredning af gødning, som er anvendt af den omtvistede avlsbedrift, ikke på alle punkter er i overensstemmelse med den nævnte kodeks for godt landmandskab og med direktiv 91/676 kan — hvis det anførte i øvrigt er godtgjort — udgøre en tilsidesættelse af forpligtelserne efter direktivet, men godtgør ikke, at gyllen dumpes ukontrolleret i miljøet under omstændigheder, som gør det berettiget at anse det for affald.

97 Da Kommissionen ikke har gjort gældende, at der på dette punkt foreligger en tilsidesættelse af direktiv 91/676, men blot, at direktiv 75/442 er tilsidesat, må klagepunktet herom forkastes, i det omfang det vedrører gylle.

98 Hvad for det andet angår den konstaterede tilstedeværelse af døde dyr på den pågældende avlsbedrift, der må anses for affald i direktiv 75/442's forstand som angivet ovenfor i præmis 94, har den spanske regering imidlertid anført, at disse døde dyr »allerede er undergivet andre bestemmelser« og derfor er udelukket fra direktivets anvendelsesområde i henhold til dets artikel 2, stk. 1, litra b), nr. iii).

99 Domstolen har tidligere fastslået, at det nævnte begreb »andre bestemmelser« kan vedrøre såvel fællesskabs- som nationale bestemmelser om en af de affaldskategorier, som er nævnt i artikel 2, stk. 1, litra b), i direktiv 75/442, såfremt de pågældende fællesskabs- eller nationale bestemmelser vedrører håndteringen af det pågældende affald som sådan og fører til et miljøbeskyttelsesniveau, der mindst svarer til direktivets (jf. AvestaPolarit Chrome-dommen, præmis 61).

100 Uden at det er nødvendigt i den foreliggende sag at tage stilling til den kritik af AvestaPolarit Chrome-dommen, som Kommissionen har fremført under den

mundtlige forhandling hvad angår de her i sagen omhandlede døde dyr, bemærkes, at fællesskabslovgiver har vedtaget sådanne »andre bestemmelser« i fællesskabsretten i den betydning, hvori dette anvendes i artikel 2, stk. 1, litra b), i direktiv 75/442, end dette direktiv.

101 Direktiv 90/667 vedrører nemlig bl.a. håndteringen af sådanne døde dyr som affald. Det fastsætter præcise bestemmelser vedrørende denne affaldskategori, idet det navnlig foreskriver, at de døde dyr skal forarbejdes i godkendte virksomheder eller bortskaffes ved forbrænding eller nedgravning. Den opregner eksempelvis de tilfælde, hvor sådant affald skal brændes eller nedgraves, hvis ikke det kan forarbejdes. Det angives således i direktivets artikel 3, stk. 2, at affaldet kan brændes eller nedgraves, bl.a. når »mængden og afstanden ikke gør det berettiget at indsamle affaldet«, og at »[n]edgravning foretages i tilstrækkelig stor dybde til, at kødædende dyr ikke kan grave kadaverne eller affaldet op, og skal foregå i egnet jord for at undgå kontamination af grundvandet eller andre miljøgener. Inden nedgravningen skal kadaverne eller affaldet om nødvendigt overhældes med et egnet desinfektionsmiddel, som den kompetente myndighed har tilladt«. Direktivet fastlægger endvidere den kontrol og de inspektioner, som medlemsstaterne skal udføre, og bestemmer i artikel 12, at veterinærsagkyndige fra Kommissionen i samarbejde med de nationale myndigheder i visse tilfælde kan foretage kontrol på stedet. Forordning nr. 1774/2002, som blev vedtaget på foranledning af den krise i sundhedssektoren, der opstod på grund af visse udbrud af »kogalskab«, og som trådte i kraft efter datoen for udløbet af fristen i den begrundede udtalelse, fastsætter endnu mere præcise krav til opbevaringen, behandlingen og forbrændingen af animalsk affald.

102 Bestemmelserne i direktiv 90/667 regulerer de miljømæssige virkninger af behandlingen af døde dyr og fastsætter i kraft af sin grad af præcision et niveau for miljøbeskyttelsen, som mindst svarer til det, der er fastsat i direktiv 75/442. I modsætning til, hvad Kommissionen har hævdet i replikken, udgør disse bestemmelser derfor »andre bestemmelser« vedrørende denne affaldskategori, således at det må lægges til grund, at denne kategori er udelukket fra sidstnævnte direktivs anvendelsesområde, uden at det er nødvendigt at undersøge, om de

nationale lovbestemmelser, som den spanske regering har påberåbt sig, i sig selv udgør sådanne »andre bestemmelser«.

103 Følgelig kan direktiv 75/442 ikke anvendes på de døde dyr, der er omhandlet i sagen. Da Kommissionen kun har gjort gældende, at dette direktiv er tilsidesat, kan der ikke gives den medhold i klagepunktet, i det omfang det vedrører disse døde dyr.

104 Klagepunktet må derfor i det hele forkastes.

Direktiv 80/68

105 Efter Kommissionens opfattelse fremgår det af skrivelsen af 20. juni 2001, hvormed de spanske myndigheder besvarede åbningsskrivelsen, at det område, som er berørt af svineavlsbedriften, er forurenet af nitrater, hvilket stof henhører under liste II, nr. 3, i direktiv 80/68, og at der i strid med direktivets artikel 3, litra b), artikel 5, stk. 1, og artikel 7 ikke er foretaget en forudgående hydrogeologisk undersøgelse af dette område.

106 Den spanske regering har dog med rette gjort gældende, at anvendelsen af gylle som gødning er en foranstaltning, som normalt opfylder kravene til godt landmandskab og ikke nogen »aktion[...] til bortskaffelse eller deponering med henblik på bortskaffelse af disse stoffer« i samme direktivs artikel 5's forstand.

107 Desuden har ordningen til beskyttelse af vandet mod forurening som følge af husdyrgødning ikke grundlag i direktiv 80/68, men i direktiv 91/676, der netop har

til formål at bekæmpe forureningen af vand på grund af spredning eller dumpning af dyreekskrementer og en overdreven anvendelse af gødning, og som foreskriver foranstaltninger vedrørende driften, som medlemsstaterne skal pålægge landbrugsvirksomhederne at følge. Hvis artikel 5 i direktiv 80/68 blev fortolket således, at medlemsstaterne skal foretage en forhåndsundersøgelse, der bl.a. omfatter en hydrogeologisk undersøgelse af det pågældende område, af, hvorledes gyllen, eller mere generelt husdyrgødningen, anvendes som landbrugsgødning, ville den beskyttelsesordning, der er indført ved direktiv 80/68, delvis træde i stedet for beskyttelsesordningen i direktiv 91/676.

108 De spanske myndigheder var derfor ikke ifølge direktiv 80/68 forpligtet til at gøre den landbrugsmæssige anvendelse af gylle fra den pågældende avlsbedrift betinget af indhentning af tilladelse i henhold til dette direktiv og dermed heller ikke forpligtet til at udføre en hydrogeologisk undersøgelse i det pågældende område.

109 Der kan derfor ikke gives Kommissionen medhold i klagepunktet om tilsidesættelse af direktiv 80/68.

110 Det følger af samtlige de anførte betragtninger, at Kongeriget Spanien har tilsidesat sine forpligtelser ifølge de nedennævnte direktiver

— da det ikke har sørget for, at byspildevandet i Vera kommune behandles i overensstemmelse med artikel 5, stk. 2, i direktiv 91/271 og således renses mere vidtgående end beskrevet i direktivets artikel 4

— da det i strid med artikel 3, stk. 1, 2 og 4, i direktiv 91/676 ikke har udpeget Rambla de Mojácar som sårbar zone.

111 I øvrigt frifindes Kongeriget Spanien.

Sagens omkostninger

112 Ifølge procesreglementets artikel 69, stk. 2, pålægges den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Ifølge procesreglementets artikel 69, stk. 3, kan Domstolen fordele sagens omkostninger eller bestemme, at hver part skal bære sine egne omkostninger, hvis hver af parterne henholdsvis taber eller vinder på et eller flere punkter, eller hvor der foreligger ganske særlige grunde.

113 I den foreliggende sag må der tages hensyn til, at Kommissionens påstande vedrørende traktatbruddet ikke er blevet taget fuldt ud til følge.

114 Kongeriget Spanien bør derfor pålægges at betale to tredjedele af sagens samlede omkostninger og Kommissionen den resterende tredjedel.

115 I henhold til procesreglementets artikel 69, stk. 4, bærer Det Forenede Kongerige sine egne omkostninger.

På grundlag af disse præmisser udtaler og bestemmer Domstolen (Tredje Afdeling):

1) **Kongeriget Spanien har tilsidesat sine forpligtelser ifølge nedennævnte direktiver, da det ikke har sørget for, at byspildevandet i Vera kommune behandles i overensstemmelse med artikel 5, stk. 2, i Rådets direktiv 91/271/EØF af 21. maj 1991 om rensning af byspildevand og således renses mere vidtgående end beskrevet i direktivets artikel 4, og da det i strid med artikel 3, stk. 1, artikel 2 og 4 i Rådets direktiv 91/676 om beskyttelse af vand mod forurening forårsaget af nitrater har undladt at udpege Rambla de Mojácar som sårbar zone.**

2) **I øvrigt frifindes Kongeriget Spanien.**

3) **Kongeriget Spanien betaler to tredjedele af sagens samlede omkostninger. Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber betaler den resterende tredjedel.**

4) **Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirland bærer sine egne omkostninger.**

Underskrifter